

Can Masdeu, de l'ocupació al projecte de vida

Jordi de Miguel / @jordidemiguel

Horts de Can Masdeu / IVAN GIMÉNEZ

El formigueig és constant. Amunt i avall, sota un sol inclement, es transporten troncs i garrafes, es donen indicacions, es remou la terra dels horts. Avui és dijous, dia de treball col·lectiu. Al peu de Collserola, els habitants de [Can Masdeu](#) s'ajunten per emprendre tasques de neteja i manteniment d'una finca que ha esdevingut referent indiscutible entre les experiències d'habitatge col·lectiu de Barcelona. El moviment no s'atura, tampoc en la naturalesa mateixa del projecte. **Setze anys després de la seva ocupació, les transformacions en el si de la comunitat i els vaivens polítics a la ciutat i al país obliguen a cercar una resposta a la pregunta: què vol ser Can Masdeu de gran?**

Els motors del canvi

Molt ha canviat des que, el desembre de 2001, una desena de joves en busca de seu per allotjar unes jornades internacionals contra el canvi climàtic ocupés aquest antic hospital de leprosos i resistís, poc després, a un agressiu i espectacular intent de desallotjament de tres dies. En essència, Can Masdeu segueix sent el mateix, "un acte de desobediència creativa al món dels diners, del fum i les ordenances, del soroll i la velocitat", diuen. **Un projecte social i de vida que connecta els veïns i moviments socials de la ciutat amb desenes d'activitats autogestionades que fomenten l'agroecologia, la recuperació de la vall i la lluita contra l'especulació urbanística.** El seu principal dinamitzador (la comunitat que hi viu), però, ha canviat, i amb ella, les seves necessitats.

En l'actualitat Can Masdeu està habitat per 22 adults (amb una mitjana de 40 anys) i per 6 menors

nascuts a la finca al llarg d'aquests tres lustres d'ocupació. "Nosaltres sempre dèiem que això era com un laboratori d'experimentació, un espai a prop de la ciutat amb molt potencial del qual pensàvem que ens farien fora tard o d'hora. Amb els anys vam anar assumint que potser sí que era un lloc on viure i projectar-nos". Sota l'arbrat, davant la façana, Jony Garcia (39 anys, educador, a Can Masdeu des del 2002) analitza les transformacions que ha viscut el projecte i la seva gent: "El fer família ha fet canviar molt la mentalitat del grup. Fer un espai on puguin créixer els petits t'empeny a construir una realitat més profunda, fins i tot a entendre aquest espai de forma diferent. Hi ha una part de Can Masdeu que es manté com a laboratori d'experimentació, però ara també ens el plantejem com un lloc on envellir i compartir no només un projecte d'activisme, sinó un projecte de vida sostenible i comunitària, que és el més difícil d'aconseguir".

Jony Garcia, a l'esquerra, parlant amb l'autor del reportatge / IVAN GIMÉNEZ

Dotar-se d'espais interns de reflexió i de bones metodologies de facilitació assembleària ha estat fonamental per arribar fins aquí. "Can Masdeu es va anar construint a poc a poc, resolent les complexitats, buscant solucions als conflictes que anaven sorgint. Potser algunes coses estaven clares d'inici (construir vida comunitària i un espai públic autogestionat, no ser només okupes de 'cafeta' i festa nocturna), però la clau ha estat no portar un full de ruta ja fet. Deixar dogmatismes i idees preconcebudes a un costat, i debatre i reflexionar", afirma Garcia. "Què és Can Masdeu? Si ho preguntes a la gent que hi viu, cadascú et dirà una cosa diferent", rebla.

La pràctica totalitat dels membres de la comunitat treballen fora (hi ha arquitectes, historiadors, educadors socials, músics...). **La majoria pot compatibilitzar els seus horaris amb la seva participació al projecte, però qui no pot ho compensa aportant-hi més diners.** "Tenim una economia semicol·lectiva i deficitària", riu Garcia. No hi ha fons col·lectius per a despeses extraordinàries (n'hi va haver quan el procés judicial amb la propietat estava obert). Per sufragar les despeses comunes, cada mes s'aporta una mateixa quantitat. Es col·lectivitzen els productes de l'horta, el pa, la cervesa, la mel i l'oli que s'hi produeix, a més d'una bona quantitat de recursos

(vehícles, eines, telèfon, cuines, rentadora, tallers, ordinadors...), però la resta de necessitats personals són afrontades per cada individu o nucli familiar. Una altra cosa són les aportacions al projecte en forma de participació. Tothom està compromès a participar a les assemblees i activitats que s'organitzen i a les diverses comissions de treball existents (comunicació, infraestructures, economia, centre social, horts comunitaris...), així com als dijous de treball col·lectiu. Malgrat que tothom acaba aportant aproximadament la mateixa quantitat de diners i hores de treball, no es pretén "la igualtat total". S'entén que les aportacions poden variar en funció de circumstàncies conjunturals i que hi ha altres maneres de sumar: a través de l'aprenentatge d'habilitats, dels intercanvis i els projectes personals, dels "compromisos activistes" i del "bon rotllo".

Com sigui, la comunitat de vida de Can Masdeu és només un dels cinc projectes que s'enxarxen entre verns, salzes, pinedes, pollancre i alzines per donar vida a la vall. Els altres quatre (l'Assemblea d'Horts Comunitaris, el Punt d'Interacció de Collserola, les visites d'Educació Agroecològica i els projectes de Permacultura Barcelona) funcionen com a espais de participació i trobada on interactuen desenes d'entitats, centres educatius i veïns de Barcelona. Tots ells han actuat "com a fre de l'avenç de la ciutat cap el camp i han significat la recuperació de l'ús comunitari i dels usos tradicionals agroforestals a la vall", i són una bona mostra de l'obertura del projecte vers el seu entorn. **Les aliances amb el teixit associatiu de Nou Barris, Horta i en defensa de Collserola i amb els moviments socials de la ciutat duen a la pràctica una de les màximes de Can Masdeu:** "Si no és acompanyats, no és la nostra revolució". Can Masdeu també és membre de la [Xarxa d'Espais Comunitaris](#), on junt amb espais com l'Ateneu de 9 Barris, Casa Orlandai i l'Harmonia reivindica una altra manera de ser i fer des de diverses formes i mitjans (l'ocupació, el lloguer, la gestió d'equipaments públics...).

"Això no compleix cap normativa i funciona", afirma Jony Garcia. "Fa setze anys que construïm un espai d'ús comunitari, públic i social. Ens agradaria que no pogués desaparèixer en qualsevol moment perquè no hi ha reconeixement per part de la propietat". Garcia fita la colla d'universitaris estrangers que ara, prop de dos quarts de dues del migdia, inicien una ruta per conèixer el projecte. El moviment no s'atura. L'únic que resta impassible és la immensa mole de formigó que s'aixeca darrere de Can Masdeu. Abandonat, buit, en desús, l'Hospital de Sant Llätzer i els seus 7.500 metres quadrats esperen destí.

Una de les cuines de Can Masdeu / IVAN GIMÉNEZ

Legitimitat, un mur de contenció

Les 35 hectàrees de la vall de Can Masdeu, inclòs l'Hospital de Sant Llàtzer, són propietat de la Fundació Privada de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, que alhora és gestionada per la Molt Il·lustre Administració (MIA), una institució creada el 1401 que compta amb la representació de l'Ajuntament de Barcelona, la Generalitat de Catalunya i el Bisbat. Després de l'intent frustrat de desallotjament, el Jutjat de primera instància 24 de Barcelona va declarar, el febrer de 2005, que la fundació tenia el dret a recuperar l'ús de l'edifici tot reconeixent la legitimitat del projecte actual i emplaçant les parts a negociar. Via judicial tancada: passen els anys i el perill de desallotjament segueix intacte. "Ara mateix sembla un escenari improbable, però tenint en compte la realitat política catalana, qui sap si d'aquí uns anys C's està governant la Generalitat o l'Ajuntament i no ens veu amb bons ulls...no tenim cap seguretat davant la fluctuació política", lamenta García.

Davant d'aquesta inseguretat, la legitimitat guanyada colze a colze amb tots els col·lectius que participen als projectes de la vall esdevé un mur de contenció. "Sempre vam tenir present que el fet d'ocupar havia de comportar algun tipus de contrapartida de cara a l'entorn", diu Garcia. A banda del Centre Social PIC, els horts comunitaris autogestionats (pioners a Barcelona) són una bona mostra dels fruits compartits amb el veïnat de la zona. "Ara hi ha unes cinquanta persones vinculades al projecte, gent que potser no havia estat mai en cap procés polític o associatiu, però que se sent part del moviment ocupa".

Els horts de Can Masdeu són d'autoconsum. **Produeixen el 70% dels vegetals que consumeixen els seus habitants. L'autosuficiència, però, no és l'horitzó.** "En comparació amb altres projectes d'habitatge col·lectiu més rurals, el nostre fort no és l'autogestió. No volem ser 100% autosuficients, perquè implica una energia i un canvi de funcionament del projecte que no desitgem. El nostre punt fort ha estat el de ser un punt de trobada, de connexió i divulgació per a altres grups i

entitats de la ciutat, com un focus que des d'aquí intenta fer arribar missatges a la ciutat sobre canvi de model social, canvi de model de consum, un altre model d'habitatge...".

El Jony García té 39 anys i en fa 16 que és aquí. Va conèixer Can Masdeu com a estudiant de pedagogia i membre del moviment antiglobalització de la Universitat de Barcelona. Formava part d'un equip de caça-lobbies, que, parodiant els Caça-fantasmes, es dedicava a caçar l'espectre fantasmagòric de multinacionals com Telefónica, Gas Natural i Repsol en aquell agitat 2002.

Cap a un habitatge sostenible

El cas de la Maia del Tinto és ben diferent. Fa deu anys que es va establir a Barcelona, provinent d'Itàlia. En fa sis que va començar a sentir parlar de Can Masdeu, però només fa set mesos que hi viu. La seva també és una història de moviment constant. "Vaig fer una transició personal i professional. Tenia moltes ganes d'experimentar la vida comunitària i com a arquitecta em vaig començar a formar per 'sortir del sistema', especialitzant-me en bioconstrucció i permacultura. Quan vaig arribar aquí em va impressionar la bona organització de la comunitat. Jo venia de cases okupes a Itàlia molt mal organitzades i amb poc compromís social".

Noies treballant als horts de Can Masdeu / IVAN GIMÉNEZ

La Maia ha trobat un espai idoni per aplicar els seus coneixements. Segons ella, **Can Masdeu està vivint una lenta però segura transició cap a la sostenibilitat**. "La gent cada vegada hi està més interessada, demana formació i li dona un valor afegit". Les solucions ecològiques i sostenibles aplicades a la casa són múltiples: el sistema d'aigua està organitzat en un cicle circular i autosuficient. L'aigua es canalitza des de les deus de la vall, les aigües grises i la de les dutxes s'escalfa amb col·lectors solars. A més, s'ha començat a substituir el formigó per la calç, s'utilitzen aïllaments de suro i sabons sòdics. Dos dels habitatges adjacents de la finca han estat construïts amb palla i fang i amb fusta reciclada o de pins ja caiguts. Una de les cases, a més, utilitza un sistema bioclimàtic passiu: està orientat al sud, amb un aler que permet que entrin els rajos de sol a

l'hivern, impedit-ne el pas a l'estiu. Ara, el gran projecte en marxa quant a infraestructures és la construcció d'una rampa d'accessibilitat al PIC. "Utilitzarem materials el més ecològics possible i tècniques de bioconstrucció. Tenim l'avantatge de tenir una vall rica en argila òptima per a la construcció", afirma Del Tonto.

Amb el temps, l'edifici ha viscut modificacions. "Els espais personals han canviat en busca d'amplitud i comoditat. Les famílies tenen un espai una mica més gran per poder fer-hi una mica més de vida familiar. A cada planta, a més, hi ha una cuina petita perquè un grup reduït de persones pugui trobar-se. Hem vist que no tota la vida que fem cal que passi per espais col·lectius i comunitaris", explica Jony Garcia. Amb tot, el fet que l'edifici estigui catalogat com a patrimoni històric no ha permès fer-hi totes les reformes desitjades.

"Tampoc s'ha pogut fer una gran inversió en plaques fotovoltaiques, davant l'amenaça de desallotjament en qualsevol moment. Potser si canvien les condicions...". Maia del Tonto té 40 anys i el seu espai preferit de la casa és la gran cuina d'ús comú: "És l'espai on es fan les reunions i es resolen conflictes de forma informal, i també on t'uneixes a gent que ve de fora i t'obres a nous projectes", diu.

Can Masdeu produeix el 70% dels vegetals que es consumeixen a la casa / IVAN GIMÉNEZ

I el futur?

Part dels nous projectes passen per l'antic Hospital de Sant Llàtzer. Des que el 2016, la Fundació Hospital Sant Pau pensés en instal·lar-hi un centre de teràpia dual, la plataforma '[Ressucitem Sant Llàtzer?](#)' ha estat treballant una proposta per donar-li un ús comunitari a l'altra meitat de l'espai. **Ja s'han fet visites conjuntes a l'edifici, però a l'espera que, amb el nou govern, la Generalitat nomeni un representant per al patronat de la Fundació, el procés es manté obert.** "No hi ha cap acord de mínims, tot està molt verd i implica una gran inversió, però sí que hi ha interès de les administracions a valorar propostes, particularment de l'Ajuntament", explica Arnau Montserrat,

membre de la plataforma i de Can Masdeu. De fet, diu Montserrat, el Comissionat d'Ecologia ja té sobre la taula una proposta de les entitats per fer-hi un centre de promoció de l'agroecologia urbana orientat a la mitigació del canvi climàtic, "una problemàtica clau per al futur de les ciutats".

De la mateixa manera, el debat sobre la necessitat de garantir amb l'Administració la viabilitat del projecte de Can Masdeu sense perdre'n l'essència és més viu que mai. "Nosaltres hem transmès aquesta necessitat a l'Ajuntament. Si ens diuen que hi ha una fórmula de reconeixement legal que garanteixi la continuïtat, l'estudiarem per analitzar les oportunitats i els perills d'aquest tipus de processos, que són molts, atesos els suports i els posicionaments que tenim davant l'especulació i el model de ciutat. Nosaltres, però, mai hem considerat l'Administració com el nostre enemic", explica Jony Garcia. Per sobre de tot, conclou, **"cal que aconseguim que es reconegui que projectes amb legitimitat com Can Masdeu i altres tenen un funcionament diferent que no cap dins d'una normativa, que hi ha altres maneres d'entendre la ciutat, d'organitzar-se i de viure. Si no ho aconseguim, tard o d'hora desapareixerem"**.